

Vznik oborově specializované digitální knihovny Národního filmového archivu

Pavla JANÁSKOVÁ
Národní filmový archiv, Praha
Pavla.Janaskova@nfa.cz

INFORUM 2006: 12. konference o profesionálních informačních zdrojích
Praha, 23. - 25.5. 2006

Abstrakt. Příspěvek představuje Projekt knihovny Národního filmového archivu na ochranu ohrožených dokumentů a jejich zpřístupnění na nových nosičích (I.(2001), II.(2002), III.(2003), IV.(2005), V.(2006) – VISK 7 (Kramerius). Shrnuje pět let (2001-2006) praxe a snahy o záchranu ochranným mikrofilmováním a digitalizací poškozených a ohrožených dokumentů z oboru filmu ze sbírek knihovny NFA v českých podmínkách. Nově vzniklá oborově specializovaná digitální knihovna v současnosti obsahuje přes dvacet pět titulů filmových periodik a bude se nadále rozšiřovat. Soustředěním těchto dokumentů (převážně zpravodajů, informačních bulletinů, tiskových zpráv) a jejich transformací do digitální knihovny ve svém celku byl vytvořen základ pro svébytnou „kroniku českého filmu“.

Motto: „I menší programy a projekty mohou zachránit před nenávratným zmizením podstatnou část národního kulturního dědictví ...“¹

Úvod

Současný 12. ročník konference INFORUM 2006 věnuje celou jednu svoji sekci aktuálním trendům a technologiím digitálních knihoven a projektům digitálních knihoven v ČR. Využívám této možnosti představit nově vzniklou digitální knihovnu Národního filmového archivu zpřístupněnou v lednu tohoto roku. Pro přesnost uvádím, že se jedná o knihovnu zdigitalizovaných listinných (tištěných) pramenů o filmu či kinematografii a nejde o digitalizaci filmů jako takových.

Myšlenka vytvoření digitální knihovny oborově zaměřené na film a kinematografii je postupně realizována od počátku nového tisíciletí, kdy se knihovna Národního filmového archivu² svým projektem³ zapojila do **Národního programu mikrofilmování a digitálního zpřístupňování dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru – VISK 7 (Kramerius)**⁴. Cílem je zachránit pro další generace pramennou základnu oboru a zároveň vytvořit a zpřístupnit kvalitativně nové badatelské prostředí pro obor filmu, o který v posledních letech zaznamenáváme nebývalý zájem z řad historiků, studentů (rozšířením studia filmové vědy na tři univerzity⁵ v naší republice), masmédií ale i veřejnosti.

¹ GATENBY, Pam. Co je nutné od počátku vědět o zajištění přístupu k digitálním sbírkám. Překlad Bohdana Stoklasová. *Knihovna : knihovnická revue*. 2005, roč. 16, č. 2, s. 38-42.

² Více informací o knihovně NFA na <http://www.nfa.cz/?faid=30201>

³ Projekt knihovny Národního filmového archivu na ochranu ohrožených dokumentů a jejich zpřístupnění na nových nosičích (I.(2001), II.(2002), III.(2003), IV.(2005), V.(2006)

⁴ Více informací o VISK 7 na <http://visk.nkp.cz/VISK7.htm>

⁵ Výuka filmové vědy, ve světě známá jako *film studies*, probíhá na UK Praha <http://film.ff.cuni.cz/>, FF MU Brno <http://www.phil.muni.cz/fav/>, UP Olomouc <http://www.volny.cz/tddu/>

Charakteristika dokumentů k reformátování

Na první pohled by se mohlo zdát, že prameny o filmu stejně jako film jsou poměrně mladé a nepotřebují zvláštní pozornost a péči, ale není tomu tak. Většina informačních bulletinů, zpravodajů, filmových tiskových korespondencí (např. *Pressa*, ...) měla čistě rezortní, interní charakter s nízkým nákladem a byla rozmnožena na cyklostylu. Papír žlutne, je křehký, láme se. Přitom tyto prameny jsou nesmírně informačně bohaté, dopodrobna mapují dění, tvorbu a činnost naší kinematografie. Podobně postižena je i z velké části sbírka realizovaných a nerealizovaných filmových scénářů, které byly jako literární příprava filmu tištěny v několika málo výtiscích pro potřebu schvalovacího řízení ve filmových studiích a posléze pro vlastní natáčení filmu, a dále řada publikací faktografického charakteru shrnující data o filmovém průmyslu, která de facto nikdy veřejně publikována nebyla. Jiný problém představují již oficiálně vydávaná a distribuovaná periodika nekvalitně tištěná na novinovém papíře, kde se vytrácí písmo (např. *Záběr*, sbírka separátů novinových výstřížků) ale i filmová periodika na kvalitním papíře z doby nedávné, kde mizí obrázky i písmo (např. *Kino*), v dalších příkladech bych mohla pokračovat. Přenos na nové nosiče je tedy z pohledu našeho oboru vysoce akutní. Včasnost reformátování přispívá nejen k záchraně dokumentů samotných, ale přidává pramenům další hodnotu, a to možnost fulltextového vyhledávání, které bude kvalitnější s kvalitnější předlohou.

Realizace projektu

Knihovna NFA nemá vlastní technologické a personální zázemí pro reformátování dokumentů jako mají velké knihovny např. Národní knihovna ČR či Základní knihovna České akademie věd. Proto byly veškeré reformátovací práce realizovány externími firmami. Dodavatelské firmy prošly výběrovým řízením v rámci programu VISK 7. A musím vyzvednout, že externí spolupráce s profesionály nám mnohé usnadnila a že se osvědčila.⁶ Dá se říci, že využíváme všeho, co bylo na tomto poli po stránce metodické a technologické připraveno.

Technologický postup

Velký význam pro dlouhodobé uchování sbírek má zvolený technologický postup reformátování, kdy v první fázi jsou všechny dokumenty zmikrofilmovány⁷. Tato metoda je ověřena již celým stoletím. Je nejspolehlivější reprografickou disciplínou při ochraně písemných památek⁸. Mikrofilmy jsou následně skenovány v rozlišení 300 DPI do formátu JPEG (k archivním účelům), obrazové soubory konvertovány z JPEG do formátu DjVu (k uživatelským účelům) a pomocí OCR také do textového formátu k fulltextovému vyhledávání, jsou vytvářeny popisné údaje – metadata ve formátu XML podle DTD (periodika). Pro tvorbu metadat je periodikům na základě žádosti

---

⁶ Mikrofilmování i digitalizace byla v první fázi projektu realizována Národní knihovnou ČR; od roku 2003 mikrofilmování a kopírování mikrofilmů prostřednictvím firmy MICRONA, Brno- Bystrc, Kuršova 986/12, IČO: 1814 1544, provozovna Kuřim; skenování mikrofilmů, úpravy dat, konverze a tvorba metadat u firmy Ing. Ivan Sabo, ELSYST Engineering, Brněnská 10, 682 01 Vyškov, IČO: 15238199

⁷ V souladu s normou ISO 4087 vzniká archivní negativ na mikrografickém neperforovaném jemnozrnném filmu 35 mm/30,5 m. Z archivního negativu je vytvořena negativní kopie na přímo kopírující film Direct Duplicating Film 35 mm/30,5 m.

⁸ ĎUROVIČ, Michal. *Restaurování a konzervování archiválií a knih*. 1. vyd. Praha : Paseka, 2002. ISBN 80-7185-383-6. Mikrografie, s. 161-163.

zpětně přiděleno Národní agenturou číslo ISSN. Data jsou zpřístupněna v systému Kramerius⁹. V letosním roce se počítá s implementací fulltextového vyhledávání. Vedle digitální knihovny vzniká paralelně i sbírka mikrofilmů, která je uložena ve vhodných skladovacích podmínkách v depotech Národního filmového archivu. Uživatelské kopie mikrofilmů jsou k dispozici ve studovně knihovny NFA.

Obsah a rozsah digitální knihovny

V prvních fázích projektu byla a jsou přednostně mikrofilmována a digitalizována česká filmová periodika (viz tabulka níže), a to již zmíněné informační bulletiny, zpravodaje, tiskové korespondence, přehledy české filmové distribuce, ale i periodika populární. Současný rozsah digitální knihovny si můžeme představit jako cca 200.000 (obrázků) stran nebo jako stoh 500 svazků o čtyř stech stranách periodik zachycující období let 1911 až 1999, což už je obsáhlý zdroj informací, který máme v jeden moment k dispozici.

Přehled reformátovaných dokumentů

Titul	Počet obrázků (stran)
Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku	9778
Československá kinematografie v zahraničním tisku*	
Český kinematograf	265
Divadelní noviny	2768
Film a doba	2874
Film a doba*	
Filmová hvězda	18
Filmová kartotéka*	
Filmová tisková korespondence	36769
Filmové a televizní noviny	1607
Filmové a televizní noviny	468
Filmové informace	24490
Filmové listy	1372
Filmové noviny*	
Filmové zajímavosti	1519
Filmové zpravodajství	3125
Filmové zprávy*	
Filmový přehled	36769
Kino	20303
Kinoreflex	350
Kinorevue	9869
Kinorevue	4467
Panorama zahraničního filmového tisku	19884
Pás	58
Pressa	7172
Školní kinematografie	26
Záběr	4898
Zvláštní přílohy Filmového zpravodajství	379

⁹ Více informací o systému na <http://kramerius.qbizm.cz/>

* Změna názvu periodika

Financování projektu

Knihovna NFA jako jedno z pracovišť státní příspěvkové organizace je plně odkázáno na grantovou politiku. Níže uvedená tabulka vypovídá v jakých finančních relacích se pohybujeme a dokumentuje klesající trend dotací. Spoluúčast NFA je minimálně 30%.

Přehled dotací projektu

Rok	Žádáno o dotaci (Kč)	Poskytnutá dotace (Kč)
2001	525.301	500.000
2002	492.587	141.000
2003	nežádáno	
2004	234.500	129.000
2005	200.000	100.000
2006	438.000	90.000

Zpřístupnění digitální knihovny

V současnosti je digitální knihovna v plné šíři přístupna odborným pracovníkům v interní síti pracovišť NFA a dále veřejnosti ve studovně knihovny. Statistika digitální knihovny zaznamenává stálý nárůst návštěvnosti. Na webovké adrese <http://www.nfa.cz:8081/kramerius/Welcome.do> jsou vzhledem k autorskoprávní ochraně¹⁰ zveřejněna jen metadata. Tento stav je nevyhovující. Aby digitální knihovna opravdu sloužila svému účelu všem registrovaným čtenářům i mimo prostory NFA, je nutné dořešit vzdálený přístup.

Podle podmínek VISK 7 jsou všechna filmová periodika zdigitalizovaná v rámci našeho projektu předávána k archivaci Národní knihovně ČR, která je zpřístupňuje rovněž ve své digitální knihovně Kramerius, kde dnes tvoří celou jednu sedminu dat této knihovny.

Další tituly k reformátování

V roce 2006 se měla digitální knihovna rozšířit o dalších dvacet filmových titulů periodik (Český filmový zpravodaj, Divadlo budoucnosti, Film, Filmová politika, Filmová práce, Filmová Praha, Filmové noviny, Filmový kurýr, Filmový svět, Filmový věstník, Hollywood, Kinematografický věstník, Kinematografie, Kino, Kinopublikum, Měsíční zpravodaj Universal Filmu, Náš film, Svět ve filmu a obrazech, Zprávy Spolku českých majitelů kinematografií ...). Dotace na letošní rok byla snížena na pětinu, tato skutečnost mění a oddaluje naše plány. Reformátování vybraných titulů filmových scénářů a celé sbírky novinových výstřížků se odkládá.

---

¹⁰ Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon)

Ke koncepci VISK 7

Plynulosti realizace dlouhodobého projektu neprospívá dnešní koncepce VISK 7, která počítá pouze s jednoletými projekty. V praxi to znamená, že každý rok musíme znovu podávat nový projekt se žádostí o státní dotaci, nemáme jistotu, že práce budou pokračovat. První půlrok čekáme, budou-li prostředky přiděleny. Druhý půlrok je ve znamení stresu, jak pro nás, tak pro dodavatele, aby vše bylo včas připraveno, realizováno a vyúčtováno.

Záchrana ohrožených dokumentů jejich reformátováním na nové nosiče je proces v celostátním měřítku na dlouhá léta, zvláště musí-li se dohnat resty z minula a zároveň včas podchytit postupující degradaci papíru u dokumentů z doby nedávné. Program Kramerius by se měl stát dlouhodobým, trvalým a systematickým celonárodním programem na záchranu dokumentů umožňující několikaleté projekty. Objem finančních prostředků je nedostatečný a podhodnocený. Po stránce metodologické a technologické je vše připraveno a je škoda, že práce na záchraně ohrožených dokumentů nemohou pokračovat rychleji.

Závěr

Digitální knihovna rozšířila nabídku informačních zdrojů¹¹ z oboru filmu, které knihovna NFA poskytuje. Všechny zreformátované tituly se postupně scházejí na jedné adrese, v jednom uživatelském prostředí, s novými možnostmi studia a práce s dokumenty, sice se ztrátou „charakteristické vůně“ a tiskařské černě a špíny na prstech, ale hlavně bez ztráty pro historiky a badatele tak významné autenticity. Pro studijní a badatelské účely se postupně utváří svébytná kronika českého filmu v přesné podobě, jak byla zachycena na papíře v průběhu minulého století.

---

¹¹ OPAC <http://www.nfa.cz:8080/aRL/main.php?&language=czech> a filmové databáze AFIC+FII=FIO <http://film.chadwyck.co.uk/home> a FIAF <http://web5s.silverplatter.com/webspirs/start.ws?customer=nfa>